

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

On tärkeä, että lainsäädännössä tarkennetaan lapsen kasvatukseen liittyvää rajaamista suhteessa lastensuojelulaissa säädettyihin rajoitustoimenpiteisiin. Säädökset tulevat yhdenmukaistamaan lasten kasvatuksellista rajaamista ja tukemaan aikuisjohtoisuuden toteuttamisen mahdollisuutta sekä perhe- että laitoshoidossa.

Asiakaskohtaisen työn näkökulmasta on tärkeää, että lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle on ilmoitettava viivytyksettä lapselta pois otetusta aineesta tai esineestä kasvatuksellisenä rajaamisena. Tämä edistää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävän hoitamista. Esitys lisää tarvetta valvontaan/omavalvontaan ja osaamisen vahvistamiseen, erityisesti perhehoidon osalta.

Rajoittamistoimenpiteiden kytkeminen esityksessä lapsen erityiseen suojeluun on tarkoituksenmukaista. Päijät-Hämeen hyvinvointialue korostaa lapsen osallisuuden ja mielipiteen kuulemisen merkitystä erityiseen suojeluun liittyvien rajoittamisten kohdalla, mikä tulisi esityksessä nostaa selkeämmin esille. On olennaista, että lapselle tarjotaan riittävästi tietoa päätöksistä ja häntä tuetaan riittävästi kertomaan näkemyksistään.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Esitys selkiyttää mahdollisuuksia kasvatuksellisiin toimenpiteisiin sekä laitoshoidossa että perhehoidossa. Ehdotus selkiyttää sijaishuoltopaikkojen arkea.

Pykäläkohtaiset perustelut pyrkivät konkretisoimaan säännösten soveltamistilanteita ja menettelytapoja. Pykäläluonnokset jäivät kuitenkin ylätasolle, mikä tuo haasteita niiden soveltamiseen. Tämä tulee huomioida jatkovalmistelussa sekä toimeenpanon tuessa niin kansallisesti kuin alueellisestikin. Säännösten toimeenpanossa onnistuminen edellyttää hyvinvointialueen työntekijöiden, sijaishuoltopaikkojen henkilöstön ja perhehoitajien hyvää perehdyttämistä lain vaatimuksiin. Kasvatuksellisen rajaamisen keinoihin vaikuttaa lapsen ikä ja kehitystaso sekä hänen yksilölliset olosuhteensa.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Esitys on kokonaisuudessaan epäselvä ja koskee järjestämisvastuuta ja erityisesti yhteensovittamisvelvoitteita vaativimpien palvelujen osalta. Hybridiyksikön käsite jää esitysluonnoksessa epäselväksi ja vaatii Päijät-Hämeen hyvinvointialueen mielestä tarkentamista suhteessa muihin palveluihin ja niihin liittyvään asiakasryhmien määrittelyyn. Vaativimmat palvelut tulee määritellä selkeästi.

Esityksessä korostetaan vaativia palveluja ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamista. Yhteensovittamisvelvoite ei kuitenkaan saa rajautua vain vaativissa palveluissa oleviin. Pykälätekstiä tulisi tältä osin tarkentaa jatkovalmistelussa ja tuoda esille lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret ja heidän tarvitsemiensa terveydenhuollon palvelujen saaminen.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Eivät täysin. Tarkennusta tarvitaan kuntouttavan suljetun laitoshoidon tarvetta arvioivasta ja siitä lausuvasta moniammatillisesta joukosta.

Rajoitustoimenpiteet kuntouttavassa suljetussa laitoshoidossa sisältyen päätökseen ovat perusteltuja. Ne eivät kuitenkaan voi olla ko. palvelun ainoa arvioinnin mittari, vaan keskeinen näkökulma pitää olla lapsen kuntoutumisen edistämisessä. Nyt painopiste on liikaa rajoitustoimenpiteissä.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Esityksessä on tuotu hyvin esille henkilöstörakenteeseen ja osaamisen edellytyksiin liittyvät asiat melko hyvin. Erityisosaamiseen ja sen tarpeisiin ei esityksessä kuitenkaan oteta kantaa.

Määrällisiä vaatimuksia ei ole kirjattu, mikä saattaa arjessa tuoda haasteita palveluntuottajan ja järjestäjän välille, mikäli näkemykset henkilöstön riittävydestä eroavat toisistaan.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Sääntely on tarpeellista, mutta esitystä voitaisiin väljentää. Asiakassuunnitelma on keskeinen kuntoutumisen arvioinnin työväline, mutta asiakassuunnitelman laatimista koskeva kirjaus voisi olla ilmaistu väljemmin. Päijät-Hämeen hyvinvointialue esittää, että asiakassuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mikäli lapsen tilanne sitä edellyttää. Epäselväksi jää, missä määrin tässä hyödynnetään suljetun kuntouttavan palvelun omaa asiantuntijaryhmää ja –arviota. Hyvinvointialueen moniammatillinen asiantuntijaryhmä soveltuu huonosti tähän tehtävään. Jotta suunnitelmallista ja kuntouttavaa prosessia voidaan toteuttaa, edellyttää se riittäviä sosiaalityön resursseja.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Ehdotus tuo parannuksia turvata esim. käytökseltään vakavasti oireilevien lasten tilanne ja edistää heidän kuntouttamistaan sekä oikea-aikaisempien palvelujen järjestämistä, kun kuntouttavaan suljettuun palveluun voisi jatkossa ohjautua ilman erityisen huolenpidon jaksoa. Se vastaa ilmiöinä havaittuihin lapsen ja lapsen ympäristön suojelutarpeeseen. Kestoa voi pitää riittävänä.

Kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun verrattuna erityisen huolenpidon jakso soveltuu paremmin tilanteessa, että lyhytkestoisempi tilanteen katkaisu on lapsen edun mukaista ja että lapsella on edellytyksiä kuntoutua riittävässä määrin ehon mahdollistaman ”elämäntapakatkon” aikana.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue puoltaa ehdotusta erityisen huolenpidon enimmäispituuden pidentämisestä ja erityisen huolenpidon järjestämistä sijaishuollon yksikössä, johon lapsi on sijoitettu. Erityisen huolenpidon jakson ikärajaa voisi laskea esimerkiksi 10 ikävuoteen.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Ehdotus on kannatettava. Yhteydenpitoa tulee voida rajoittaa henkilöihin, joita ei voida nimetä.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Kameravalvonta asuinyksiköiden yleisissä tiloissa on tarpeen sallia. Tämä lisää laitoksen ja siellä olevien lasten ja nuorten turvallisuutta. Tekninen valvonta ei saa kuitenkaan korvata lapsen turvallisuudesta vastaavan henkilön läsnäoloa tai välittömässä läheisyydessä olemista.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Rajoitustoimenpiteitä on voitava panna täytäntöön lapsen vastustuksesta huolimatta. Voimankäytöstä annettava kirjallinen selvitys turvaa sitä, että voimankäyttö on perusteltua ja tilanteeseen rajattua.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotus rahavarojen ja maksuvälineiden lisäyksestä pykälään on tarpeellinen.

66 a § Henkilönkatsastus

Epäselväksi jää tarkoitetaanko tässä sitä, ettei näytettä tarvitsisi tarkistaa/ vahvistaa, jos lapsi ei kiistä päihteidenkäyttöä

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Kommentteja: --

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Toistuvien tilanteiden lapsikohtainen arviointi hyvä ja mahdollisesti selkeyttävä säännös. Huomioitava, että esimerkiksi autismikirjolla olevien lasten kohdalla kiinnipito ei välttämättä koskaan ole vältettävissä. Terveystilan tutkiminen tarvittaessa ja pyydettyäessä hyvä lisäys. Kiinnipidon rajaaminen lyhytaikaisiin tilanteisiin saattaa lisätä terveydenhuollon arvioinnin tarvetta. Perusteluteksteissä olisi syytä pyrkiä määrittelemään lyhytaikaisuus.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Ehdotus on tarpeellinen ja voi vähentää luvatta poistumisia. Kiinnipito laitoksen piha-alueella on tarpeellinen lisäys. Tätä uutta säännösehdotusta pitäisi kuitenkin käsitellä nykyistä tarkemmin säännöskohtaisissa perusteluissa. Se helpottaisi käytännön tilanteissa tulkintaa.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Laitoksen oikeus ottaa lapsi kiinni on erittäin perusteltu lisäys.

Sijaintitietojen saaminen (häätäpaikannus) on perusteltu lisäys; ilmeisen hädän ja välittömän vaaran arvioinnin kriteerejä täsmennettävä ainakin käytännön työssä.

Sosiaalihuollon henkilöstön on tarpeen saada poliisin virka-apua matalalla kynnyksellä. Työnjaon kirjaus lapsen palauttamiseksi perusteltu; laitoksessa sosiaaliviranomaisen oikeudet (poliisit saattaneet vaatia paikalle sosiaaliviranomaista laitoshenkilöstön lisäksi virka-aputilanteissa lapsen palauttamiseksi).

Laitokselta vaadittava kirjallinen selvitys lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvistä toimenpiteistä korostaa toivotulla tavalla laitoksen vastuuta lapsen tilanteesta.

69 b § Lapsen kiinniotto

Epäselväksi jää esityksessä se, tarkoitetaanko oikeudella päästä asuntoon pääsyä suoraan tämän lain perusteella, jolloin ei tarvittaisi sosiaalihoitolain (710/1982) 41 § mukaista määräystä

Lapsen kiinnipito kiinniottotilanteissa perusteltua laitoshenkilökunnan osalta.

Myös sosiaaliviranomaisen kiinnipito-oikeus on perusteltua esim. kiireellisen sijoituksen tilanteissa, joskin sen toteuttamisessa on noudatettava erityistä varovaisuutta toimivallan ja oikeusvaikutusten osalta.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Tarkennusta vaatii, mitkä ovat lasta kuljettavan henkilön välttämättömät voimakeinot lapsen kiinnipitämiseksi kuljetuksen aikana.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Myös perhehoitajalla tulisi olla vähintään oikeus lapsen kotiin palauttamisessa, kun asiasta sosiaalityön päätös.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta

Ehdotus kannatettava. Poliisin oikeus ottaa kiinni, virka-apu asuntoon pääsemiseksi, velvollisuus kuljettamiseen ja että virka-apupyyntö voidaan tehdä myös suoraan sijaishuoltoyksiköstä. Säännöksillä turvataan nopeammin lapsen palauttaminen sijaishuoltopaikkaan ja edistetään sijaishuollon tarkoituksen toteutumista. Poliisin riittävien resurssien turvaaminen on välttämätöntä em. tehtävien hoitamiseksi.

Arjessa tilanteeseen voi kuitenkin liittyä haasteita, kun poliisi kuljettaa vain lähimpään paikkaan. Poliisilla tulisi olla mahdollisuus harkinnalla kuljettaa vähintään lähimpään yksikköön.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Ehdotus on perusteltu. Rajoitukset sisältyvät kuntouttavan suljetun laitospalvelun päätökseen, eikä niitä tarvitse tehdä erikseen. Asiakassuunnitelman mukainen arviointi rajoitustoimenpiteiden laajuudesta tarkoituksenmukaista; raamittaa myös asiakassuunnitelmatyöskentelyä laitospalvelun aikana. Velvoittavuus vahvaksi asiakassuunnitelman tarkistuksissa moniammatillisuuden turvaamiseksi.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Suunnitelmalliset henkilönkatsastukset erityisen huolenpidon aikana lisäävät lapsen suojelun tarvetta; mahdollista sopia säännöllisistä katsastuksista ilman erillistä perusteltua syytä. Voi tukea lapsen kuntoutumista.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Kommentit:

Hyvinvointialue kannattaa esitystä siitä, ettei kirjallista päätöstä tarvitse tehdä lapsen palauttamisesta laitokseen.

Säätelyä eri viranomaisten roolista lapsen palauttamiseksi sijaishuoltopaikkaan on selkiytettävä. Säätelyssä tulisi huomioida eri sijaishuoltomuodot.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue arvioi, että ehdotukset edistävät lasten oikeutta lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamista ja vahvistavat lapsen oikeutta erityiseen suojeluun.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Kokonaisuudessaan esitys parantaa mahdollisuutta lapsen suojeluun.

Säätelyä, jolla pyritään estämään luvatta laitoksista poistuminen ja tehostamaan laitokseen palauttamista, on hyvin tarpeellinen ja edistää lastensuojelun tavoitteiden toteutumista.

Esityksessä on kohtia, jotka epäselviä ja vaikeasti tulkittavia. Vaarana on, että soveltamiskäytännöt saattavat vaihdella tästä johtuen.

Uudesta lainsäädännöstä tarvitaan koulutusta ja sovellusohjeita sekä lastensuojelun henkilöstölle että perhehoitajille.

Ristiriita esityksen ja sosiaalihuollon hallinnollisuuden ja byrokratian vähentämisen tavoitteen välillä. Arvio on, ettei esitys vähennä hallinnollisia tehtäviä ja byrokratiaa sosiaalityössä. Lastensuojelulain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa on syytä erityisesti tarkastella sosiaalihoitolaista ja lastensuojelulain kokonaisuutta sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä ja virkavastuita. Lastensuojelulaissa on säädetty lukuisia tehtäviä nimenomaisesti yksittäiselle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Uudistuksen toisessa vaiheessa tulisi säännösmuotoiluja tarkistaa niin, että hyvinvointialueille jäisi nykyistä enemmän harkintavaltaa, miten tehtävät hoidettaisiin. Lastensuojelulain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa on syytä tarkastella sitä, miten aiheuttavat sijaishuollon tarvetta.

Uudistuksen aikataulu on erittäin tiukka huomioiden lastensuojelulakiin suunnitellut laajat muutokset sekä lastensuojelun henkilöstön perehdytystarpeet. Lain voimaan tuleminen siirtäminen 6-12 kuukaudella eteenpäin edistäisi säädösten toimeenpanoa.

Forsberg Mika
Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Roiha Marisa
Päijät-Hämeen hyvinvointialue - toimialajohtaja Mika Forsberg